

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Tvarios ES augalinių baltymų ir augalinių aliejų strategijos kūrimas“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2023/C 75/13)

Pranešėjas **Lutz RIBBE**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Reglamentavimo pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2022 10 5
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 10 27
Plenarinės sesija Nr.	573
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	158 / 2 / 3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. ES gyvulininkystės produkcija (mėsos ir pieno produktai, kiaušiniai) – tai ekonomiškai reikšminga žemės ūkio dalis, dėl kurios pastaraisiais metais kyla vis daugiau diskusijų; tai vyksta dėl regioninio ir pasaulinio intensyviosios gyvulininkystės poveikio aplinkai, taip pat dėl to, kad sektorius smarkiai priklauso nuo pašarų importo. Ši priklausomybė kelia susirūpinimą dėl ES aprūpinimo pašarais ir maistu saugumo. Ypač didelė priklausomybė nuo augalų, kuriuose gausu baltymų, importo (apie 75 %).

1.2. Nepaisant to, kad gyvulininkystės sektoriui greičiausiai reikia ariamos žemės plotų už ES ribų, jam taip pat reikia didelės šių plotų dalies Sąjungos teritorijoje. Apie 50 % derliaus naudojama pašarui, siekiant gaminti gyvūninius produktus; mažiau nei 20 % jo žmonės sunaudoja kaip augalinį maistą.

1.3. Ne vienerius metus diskutuojama apie Europos baltymų strategiją, bet iki šiol nebuvo daroma nieko baltyminių augalų auginimui plėtoti. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) nori šioje nuomonėje pateikti pastebėjimų dėl papildomų aspektų, į kuriuos reikėtų atsižvelgti.

1.4. EESRK konstatuoja, kad ES yra nedidelis baltymų trūkumas tikrojo (augalinio) maisto produktų sektoriuje, tačiau dar labiau jų trūksta kombinuotųjų pašarų sektoriui. Esama daug gerų argumentų, kodėl reikia didinti baltyminių produktų gamybą, ypač dažniau naudoti pievas gyvulių šėrimui. Tačiau nepaisant turimų galimybių neįmanoma vien kiekiu pakeisti viso didelės baltymų dalies augalų importo Europoje gaminamais produktais nedarant esminio poveikio kitoms žemės ūkio produkcijos sritims.

1.5. EESRK toliau pabrėžia, kad aliejinių augalų auginimo plėtra ES taip pat gali turėti teigiamą poveikį, pavyzdžiui, leisti užtikrinti savarankišką apsirūpinimą traktorių degalais, padidinti išspaudų, kurios turi puikų baltyminių pašarų potencialą, pasiūlą ir padidinti sėjomainą.

1.6. Galiausiai esama vieno ribojančio veiksnio, konkrečiai – žemės ūkio reikmėms skirtų plotų. Nors tiek tradiciniame, tiek ekologiniame žemės ūkyje nuolat taikomos inovatyvios priemonės našumui didinti, vis dėlto ir jos neatitinka apimčių. EESRK mano, kad ES būtina kuo skubiau parengti tyrimą apie visos Europos galimybes plėtoti baltyminių ir aliejinių augalų auginimą ir padalyti žemę jų auginimui ES teritorijoje.

1.7. Svarbi Europos baltymų strategijos dalis turi būti gyvulininkystės suderinamumas su pačios ES ir Jungtinių Tautų tikslais, susijusiais su Europos ir pasaulio aprūpinimo maistu saugumu, tiekimo autonomija ir tvarumu. Didesnės apimties baltyminių produktų gamyba ES yra tik tam tikras jo aspektas. Tendencijos, pagal kurią vidutinis mėsos ir pieno produktų vartojimas vienam gyventojui visame pasaulyje beveik prilygsta išsivysčiusių šalių nacionalinės ekonomikos lygiui, neįmanoma pasauliniu mastu suderinti su JT darnaus vystymosi tikslais.

1.8. Europos baltymų ir aliejaus strategija taip pat turėtų prisidėti prie darnios kaimo vietovių plėtros pagal ES ilgalaikę kaimo vietovių viziją, pavyzdžiui, kuriant naujas savarankiškas regionines vertės grandines.

1.9. Vokietijos Vyriausybės suformuota Žemės ūkio ateities komisija, kurią sudarė visų socialiai susijusių grupių atstovai, rengė vieningas rekomendacijas dėl tvarios žemės ūkio ir aprūpinimo maistu sistemos, į kurią buvo įtrauktas ir gyvulininkystės sektorius. Ji teikė pasiūlymus dėl gamybos būdų keitimo taikant tam tikrų priemonių paketą (apmokėjimas per rinkas ir išmokas), kad pagal galimybes kuo daugiau ūkininkų galėtų prisitaikyti. EESRK rekomenduoja Europos Komisijai labiau pasidomėti šio proceso forma ir patikrinti, ar ji netiktų Europos baltymų strategijai plėtoti.

1.10. Baltymų strategija, taip pat skirta strateginės tiekimo autonomijos tikslams pasiekti, turi apimti šiuos elementus:

- mokslinių tyrimų ir inovacijų augalinių baltymų srityje visoje vertės grandinėje skatinimą, taip pat į poreikius orientuoto ir optimalaus augalinių baltymų šaltinių naudojimo skatinimą,
- plėtrą ir didesnę baltymų potencialo skatinimą ES,
- tvarios vidaus augalinių baltymų gamybos, vykdomos laikantis aukštų Europos standartų, stiprinimą,
- regioninių vertės grandinių ir regioninių perdirbimo pajėgumų plėtojimą ir plėtimą,
- nuolatinį bendradarbiavimą su institucijomis ir žemės ūkio organizacijomis, skatinant vidaus augalinių baltymų auginimą ir naudojimą maisto ir pašarų pramonėje,
- tolesnę pasėlių potencialo didinimą tobulinant ir plečiant selekcijos strategijas,
- švietimo ir konsultavimo paslaugų plėtojimą ir žinių perdavimą,
- sąlygų baltyminių augalų gamybai ekologiniu požiūriu svarbiose vietovėse sudarymą ir lengvinimą,
- glaudesnę gyvulininkystės ryšį su pašarų aprūpinimo galimybėmis regionuose,
- esamų keliamos taršos (nitrato paviršiniuose ir gruntiniuose vandenyse, amoniako ir kt.) ribinių verčių laikymąsi; išorės sąnaudų internalizavimą,
- gyvūnams nekenkiančios ūkininkavimo praktikos skatinimą, informuojant vartotojus ir ženklinant produktus,
- kokybės standartų, susijusių su importuojamų produktų, konkuruojančių su pagamintais ES, poveikiu sveikatai ir ekologijai, nustatymą,
- informacinę kampaniją apie skirtingų mitybos įpročių poveikį aplinkai ir sveikatai.

2. Įžanga ir bendrosios aplinkybės

2.1. ES žemės ūkio politika ir praktika aprūpinimo maistu klausimais buvo sėkminga, bet dabar ji, be kita ko ir dėl savo strategijos „Nuo ūkio iki stalo“, sutelkta į tvarumo klausimus, žaliojo kurso ir DVT tikslų pasiekimą. Prasidėjus COVID-19 pandemijai ir karui Ukrainoje taip pat susitelkta į strateginės tiekimo autonomijos tikslą.

2.2. Gyvulininkystės produkcija (mėsos ir pieno produktai, kiaušiniai) – tai ekonomiškai reikšmingas sektorius ES, dėl kurio pastaraisiais metais dėl įvairių priežasčių kyla vis daugiau diskusijų visuomenėje; viena iš jų vyksta dėl to, kad sektorius stipriai priklauso nuo pašarų importo.

2.3. Europos Parlamentas savo rezoliucijoje „Europos baltyminių augalų propagavimo strategija“⁽¹⁾ teigia, kad „labai trūksta augalinių baltymų ir taip yra dėl (...) [ES] gyvulininkystės sektoriaus“ ir kad „ši padėtis, deja, mažai tepasikeitė (...), nors gyvūnų pašaruose naudojami biokuro gamybos gretutiniai produktai“. Ir „dėl to baltyminių augalų auginimui skiriama vos 3 % Europos Sąjungos ariamos žemės plotų ir daugiau kaip 75 % jai reikalingų augalinių baltymų importuojama, daugiausia iš Brazilijos, Argentinos ir Jungtinių Amerikos Valstijų“⁽²⁾, nors baltyminių augalų produkcijos kiekis ES nuo 1994–2014 m. laikotarpio išaugo nuo 24,2 iki 36,3 mln. tonų (+ 50 %), tačiau suvartojimas per tą patį laiką išaugo nuo 39,7 iki 57,1 mln. tonų (+ 44 %)⁽³⁾. Ši priklausomybė susiformavo iš esmės dėl tokių politinių sprendimų kaip „Blare House“ susitarimas dėl baltymų.

2.4. Ypatingą, pašarų pramonėje kone svarbiausią vaidmenį atlieka „sojų rupiniai“⁽⁴⁾ [kurie] yra vertinga tradicinių kombinuotųjų pašarų formulės sudedamoji dalis dėl didelio baltymų (daugiau nei 40 %) ir amino rūgščių kiekio, taip pat dėl pasiūlos ištisus metus (dėl to nebūtina dažnai keisti formulės)⁽⁵⁾. Sojų suvartojimas Europoje išaugo nuo 2,4 mln. tonų 1960 m. iki 36 mln. tonų per metus. Šiai milžiniškai paklausai patenkinti reikia beveik 15 mln. hektarų ploto, „iš kurių 13 mln. hektarų yra Pietų Amerikoje“⁽⁶⁾; jis viršija visą Vokietijos ariamos žemės plotą (11,7 mln. hektarų)⁽⁷⁾. Beveik visą importuotą sojų (maždaug 94 %) dalį sudaro genetinės inžinerijos metodu pakeistų sojų rūšys.

2.5. Komisijos dokumente vadinamieji baltyminiai augalai, kuriuose didelis baltymų kiekis (daugiau kaip 15 %)⁽⁸⁾, „sudaro apie ketvirtadalį žalių augalinių baltymų pasiūlos ES. Nors grūdinės kultūros ir pievos sudaro **didelę** visos augalinių baltymų pasiūlos dalį“, keista, kad atlikdama strateginį augalinių baltymų tyrimą Komisija neatsižvelgė į jas „dėl nedidelio baltymų kiekio ir menkos svarbos rinkoje“⁽⁹⁾; tokie teiginiai nepriimtini EESRK.

2.6. Didelės importo, ypač sojų, apimtys, visų pirma susijusios su tuo, kad dėl natūralių auginimo sąlygų Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Pietų Amerikoje sojų gamyba yra daug pigesnė; taip pat svarbūs yra iš dalies daug žemesni aplinkos ir socialiniai standartai, pavyzdžiui, natūralių miškų kirtimas Pietų Amerikoje ir priverstinė čiabuvių bei smulkiųjų ūkininkų migracija⁽¹⁰⁾. EESRK palankiai vertina tai, kad Komisija pripažino šią problemą ir išipareigojo remti „tiekimo grandines, dėl kurių nenaikinami miškai“⁽¹¹⁾.

⁽¹⁾ 2018 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento rezoliucija „Europos baltyminių augalų propagavimo strategija (OL C 390, 2019 11 18, p. 2).

⁽²⁾ 2018 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento rezoliucija (OL C 390, 2019 11 18, p. 2), E konstatuojamoji dalis. EESRK pastaba: 75 % siekianti priklausomybė yra susijusi su baltyminiais augalais, kuriuose gausu baltymų, tačiau daugelyje diskusijų dėl nesuprantamų priežasčių nepaisoma reikšmingo gyvulių aprūpinimo baltymais juos šeriant žole ir grūdais.

⁽³⁾ 2018 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento rezoliucija (OL C 390, 2019 11 18, p. 2), L konstatuojamoji dalis.

⁽⁴⁾ Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui dėl augalinių baltymų gamybos plėtros Europos Sąjungoje (COM(2018) 757 final, p. 2).

⁽⁵⁾ COM(2018) 757 final, p. 3.

⁽⁶⁾ 2018 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento rezoliucija (OL C 390, 2019 11 18, p. 2), L konstatuojamoji dalis.

⁽⁷⁾ Eurostato duomenimis visos Europos žemės ūkio paskirties plotas (įskaitant ganyklas ir pievas) ES siekia daugiau kaip 174 mln. hektarų (duomenys iki „Brexit'o“).

⁽⁸⁾ COM(2018) 757 final.

⁽⁹⁾ 2018 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento rezoliucija (OL C 390, 2019 11 18, p. 2).

⁽¹⁰⁾ EESRK nuomonė „Miškų naikinimo ir alinimo, siejamo su ES rinkai pateikiamais produktais, rizikos mažinimas“ (OL C 275, 2022 7 18, p. 88).

⁽¹¹⁾ EESRK nuomonė „Miškų naikinimo ir alinimo, siejamo su ES rinkai pateikiamais produktais, rizikos mažinimas“ (OL C 275, 2022 7 18, p. 88).

Nei rengiant naujausius BŽŪP reformos pasiūlymus, nei derantis su Mercosur valstybėmis ES neparodė pakankamai iniciatyvos, dėl kurios pavyktų iš tiesų sumažinti priklausomybę nuo importo.

2.7. Šiame kontekste verta paminėti, kad pagal dabartinę BŽŪP baltymų gamybai yra ypač naudingos ekologiniu požiūriu svarbios vietovės, kurių po reformos nebeliks. Azotą kaupiantys augalai yra dažniausiai deklaruojama ekologiniu požiūriu svarbių vietovių rūšis – jie sudaro net 37 % šiose vietovėse auginamų rūšių. Pateiktų naujosios BŽŪP įgyvendinimo nacionalinių strateginių planų vertinimas dar neatliktas, todėl EESRK dar negali pasakyti, ar jie pagerins, ar pablogins padėtį. Nors valstybės narės turi įvairių galimybių (ypač susietųjų išmokų) skatinti auginimą, pirminės analizės rodo, kad, pirma, ne visos valstybės narės jomis pasinaudos ir, antra, paramos dydžiai nėra pakankamai patrauklūs.

2.8. EESRK laikosi aiškios pozicijos – „ES gebėjimas savarankiškai apsirūpinti baltymais stiprinimas visais atžvilgiais yra siektinas. Sojų importas iš trečiųjų šalių kai kuriose šalyse gamintojose gali būti miškų naikinimo, miškų alinimo ir natūralių ekosistemų naikinimo priežastimi. Daug baltymų turinčių ankštinių augalų auginimas Sąjungoje sumažintų importo apimtį ir turėtų teigiamą poveikį klimatui ir aplinkai⁽¹²⁾.“

2.9. Šiai pozicijai niekas neprieštarauja. Tiksliau pasakius, ES jau seniai diskutuojama apie būtinybę parengti atitinkamą Europos baltymų strategiją, bet iki šiol nebuvo imtasi nieko daugiau, išskyrus pasisakymus už Europos baltyminių produktų gamybos didinimą ir 2.7 punkte nurodytas priemones. Tad dar reikia daug nuveikti veiksmingai Europos baltymų strategijai parengti.

2.10. COVID-19 pandemijos pradžioje, o ypač prasidėjus karui Ukrainoje, tapo aišku, kad pasaulinis darbo pasidalijimas ir prekybos ryšiai daro ne tik teigiamą poveikį. Jie gali kelti tokių problemų, kurios iki šiol nebuvo svarstomos arba buvo svarstomos nepakankamai. Naujasis tikslas dabar yra strateginė tiekimo autonomija. Nesvarbu, ar kalbama apie veido kaukių, vaistų, puslaidininkių arba tokių iškastinių energijos šaltinių, kaip dujos, nafta, anglis, tiekimo spragas – dėl priklausomybės gali kilti itin sunkių ekonominių ir socialinių sistemų sutrikimų.

2.11. Karas Ukrainoje ir jo prognozuojamos ilgalaikės pasekmės paveiks tiek Europos, tiek pasaulio žemės ūkio sektorių bei Europos maisto produktų pramonę ir pareikalaus pokyčių.

2.12. Todėl EESRK savo rezoliucijoje „Karas Ukrainoje ir jo ekonominiai, socialiniai bei aplinkosauginiai padariniai“⁽¹³⁾ kalba ir apie tai, „kad konfliktas neišvengiamai turės rimtų pasekmių ES žemės ūkio maisto produktų sektoriui; (...) šiuo tikslu pabrėžia, kad ES turi sustiprinti savo išpareigojimą diegti **tvarias maisto** sistemas, ir (...) ES privalo didinti apsirūpinimo maistu saugumą mažindama priklausomybę nuo pagrindinių importuojamų žemės ūkio produktų ir žaliavų“.

2.13. Be to, EESRK pabrėžia, „kad karo poveikis neturėtų kliudyti klimato politikos veiksams ir tvarumui“, o JT Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. darnaus vystymosi tikslai taip pat skatina taiką, saugumą ir skurdo mažinimą. Pasitelkiant **Europos žaliąjį kursą** būtų pasiekta pažanga įgyvendinant JT Darbotvarkę iki 2030 m. ir teisingą pertvarką.

2.14. ES valstybių ir Vyriausybės vadovai taip pat svarstė šį klausimą ir savo 2022 m. kovo 11 d. Versalio deklaracijoje pareiškė: „Pagerinsime apsirūpinimo maistu saugumą mažindami savo priklausomybę nuo pagrindinių importuojamų žemės ūkio produktų ir išteklių, visų pirma didindami ES augalinių baltymų gamybą.“⁽¹⁴⁾

⁽¹²⁾ EESRK tiriamoji nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Prancūzijos prašymu „Aprūpinimas maistu ir tvarios maisto sistemos“ (OL C 194, 2022 5 12, p. 72) 1.3 punkto ii papunktis.

⁽¹³⁾ 2022 m. kovo 24 d. plenarinėje sesijoje priimta EESRK nuomonė (OL C 290, 2022 7 29, p. 1).

⁽¹⁴⁾ <https://www.consilium.europa.eu/media/54791/20220311-versailles-declaration-lt.pdf>

3. Faktai ir tendencijos

3.1. EESRK mano, kad rengiant išsamią Europos baltymų strategiją reikia daug rimčiau apsvarstyti sisteminius klausimus ir į juos atsižvelgti. Taip pat reikia išspręsti klausimą, kaip strateginės Europos tiekimo autonomijos požiūriu bei pasaulinio ir regioninio tvarumo aspektais reikėtų vertinti dabartinę sistemą, kokią teigiamą ir neigiamą poveikį ji daro ūkininkams, vartotojams, aplinkai ir ūkiniams gyvūnams. Be to, reikia apsvarstyti dabartines tendencijas, darančias įtaką aprūpinimo baltymais sričiai.

Lėkštė, cisterna ar lovyš. Ką auginame ir kas atsitinka su žemės ūkio paskirties augalų derliumi?

3.2. Be dabartinio didelės apimties baltymų importo Europoje nebūtų įmanoma užtikrinti didelio mėsos gamybos, nors jau dabar didžioji žemės ūkyje gaunamo derliaus dalis naudojama pašarams. Vokietijoje, pavyzdžiui, tai beveik du trečdaliai viso derliaus, būtent beveik visas pievų (kurių negalima tiesiogiai naudoti žmonių maisto gamybai) plotas bei 60 % kukurūzų ir grūdinių kultūrų ⁽¹⁵⁾. Antroji pagal svarbą derliaus naudojimo paskirtis yra ne augaliniai maisto produktai, o techninės energijos gavyba (kukurūzai – biodujoms, rapsai – biodyzelinui, o grūdinės kultūros ir cukriniai runkeliai – bioetanoliui). Augalų kaip maisto produktų vartojimui tenka tik trečioji vieta. Vokietijoje suvartojami augaliniai maisto produktai – iš esmės duonai naudojamos grūdinės kultūros, bulvės, cukrus, rapsų aliejus ir lauko daržovės – sudaro tik 11 % visos augalų produkcijos.

3.3. Taip pat 93 % importuotų augalinių baltymų sunaudojama pašarams. Būtent dėl šių produktų importo, taip pat mėsos produktų gamybos masto ir intensyvumo pastaraisiais metais visuomenė daug diskutavo.

3.4. Reikėtų tikėtis dviejų išvadų: visų pirma, ES yra nedidelis baltymų trūkumas tikrojo (augalinio) maisto sektoriuje, tačiau dar labiau jų trūksta kombinuotųjų pašarų sektoriuje. Be to, neįmanoma visos didelės baltymų dalies augalų importo pakeisti Europoje gaminamais produktais nedarant esminio poveikio kitoms žemės ūkio produkcijos sritims.

3.5. Galiausiai esama vieno neabejotinai ribojančio veiksnio, tai – žemės ūkio reikmėms skirti plotai. Nors tiek tradiciniame, tiek ekologiniame žemės ūkyje nuolat taikomos inovatyvios priemonės našumui didinti, vis dėlto ir jos neatitinka apimčių. Vokietijos aliejingųjų augalų sėklų perdirbimo pramonės atstovų asociacija, atlikusi išsamią analizę, padarė išvadą, kad būtina ateityje užtikrinti šių baltymų išteklių įsigijimo kelius, nes visiškai savarankiškas apsirūpinimas vietoje gaminamais baltymais išlieka nerealus“ ⁽¹⁶⁾.

3.6. Šių esminių pareiškimų nereikia suprasti neteisingai: esama daug gerų priežasčių, kodėl reikia intensyviai skatinti didesnės apimties baltyminių ir aliejingųjų augalų auginimą ES. Šie augalai kaupia azotą dirvoje, sumažina mineralinio azoto poreikį, gerina dirvos kokybę ir derlingumą, daro teigiamą poveikį klimato apsaugai (pvz., sumažėja transporto apimtys, miškų kirtimo mastas, naudojama mažiau išteklių). Dėl išplėtos sėjomainos būna mažiau kenkėjų ir daroma teigiama įtaka biologinei įvairovei. Dabar tik labai mažoje žemės ūkio paskirties ploto dalyje (maždaug 3 %) auginami baltyminiai augalai. Tačiau labai prasmingas jos plėtimas neišvengiamai turi vykti kitų auginimo formų, pavyzdžiui, kitų kultūrų ar energetinių augalų, sąskaita arba sukelti konkurencines situacijas, pavyzdžiui, su kitomis gamtos apsaugos priemonėmis.

Dabartinės tendencijos

3.7. Todėl iš pradžių vertėtų aprašyti ir išanalizuoti tendencijas, kurios galėtų daryti įtaką ateities gyvulininkystei ir gyvulių šėrimui, atitinkamai ir baltymų poreikiui ir kokybei.

⁽¹⁵⁾ 2017 m. ES (27) žemės ūkio naudmenų plotas buvo 178,7 mln. ha: iš jų 105,5 mln. ha buvo ariamoji žemė, iš kurios 63 % (t. y. 66,8 mln. ha) buvo naudojama pašarams (<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1196852/umfrage/landwirtschaftliche-flaechen-in-der-eu-nach-nutzungsart/>).

⁽¹⁶⁾ Vokietijos aliejingųjų augalų sėklų perdirbimo pramonės atstovų asociacija (OVID): Baltymų strategija 2.0, 2019 m.

3.7.1. Viena vertus, reikėtų pripažinti, kad vartotojų elgsena ir vartojimo modelis jau pasikeitė. Vis daugiau vartotojų vartoja vis mažiau mėsos arba visiškai jos atsisako. Didelis mėsos vartojimas Europoje maistingumo požiūriu dabar kelia abejonių. Kai kuriose valstybėse narėse jau stebimas mažėjantis mėsos vartojimas⁽¹⁷⁾. Šios aplinkybės aiškiai matomos ne tik iš statistinių duomenų, bet ir prekybos centrų lentynose, kuriose gerokai daugiau iš baltyminių augalų pagamintų mėsos pakaitalų.

3.7.2. Kitą tendenciją galima apibūdinti kaip „mažiau, bet geros mėsos“: aukščiausio lygio programos, kuriose daugiau dėmesio skiriama gyvūnų gerovei ir regioniskumui. Tad vis daugiau vartotojų svarbu, kaip gyvūnai laikomi ir ar, pavyzdžiui, jie šeriami vietoje ir (arba) nenaudojant genų inžinerijos pagamintais pašarais, ar jie ganomi ir t. t. ES jau pastebimas didelis diferencijavimas šioje srityje.

3.7.3. Ši tendencija seniau buvo laikoma nedidele rinkos niša, bet dabar įvyko lemiami pokyčiai: ne vienoje valstybėje narėje daug didžiųjų prekybos centrų laipsniškai sugriežtino šviežios mėsos produktams skirtų gyvūnų apsaugos ir suderinamumo su aplinka reikalavimus. Laukia kiti radikalūs pokyčiai: kai kurie didieji žemų kainų prekybos centrai planuoja nuo 2030 m. 100 % savo šviežios mėsos asortimento įsigyti tik iš natūralaus klimato ir aukščiausios kokybės sąlygas atitinkančių ūkių. Pertvarka susijusi su visomis ūkinių gyvūnų grupėmis (galvijais, kiaulėmis, vištomis ir kalakutais).

3.7.4. Planuojamas ar jau vykstantis biologinės žemdirbystės augimas ES taip pat darys įtaką aprūpinimui pašarais (ir sojų importui). Remiantis Europos Komisijos duomenimis, iki šiol ekologinė gyvulininkystė kasmet didėjo 10 % Tokiu atveju strategijos „Nuo ūkio iki stalo“ 25 % tikslas būtų pasiektas dar greičiau, jei rinkos atitinkamai vystytųsi, o to BŽŪP ir siekia. Visame pasaulyje tik 6 % sojų pupelių platinama kaip ne genetinės inžinerijos metodais gautos sojos, todėl įmonės turės ieškoti alternatyvų ir (arba) gaminti daugiau nuosavų pašarų.

3.7.5. Pieno produktų sektoriuje taip pat pastebimi dideli pokyčiai: daugelyje valstybių narių maisto produktais prekiaujantys mažmeninės prekybos atstovai reikalauja iš perdirbėjų pieno ir pieno produktų, gautų iš karvių, kurios šeriamos nenaudojant genetinės inžinerijos metodais pagamintais pašarais. Dėl to dabar, pavyzdžiui, Vokietijoje apie 70 % pieno produktų gaunama iš karvių, kurių pašarams nenaudojami sojų rupiniai. Rinka pradeda diferencijuoti: pavyzdžiais gali būti ganyklose ganomų, šienų šeriamų arba kalnų ūkiuose auginamų ūkinių gyvūnų pienas. Tačiau ateityje pieno produktai išliks svarbiausiu baltymų šaltiniu ir prieinama visų amžiaus grupių gyventojų subalansuotos mitybos dalimi.

3.7.6. Šiomis aplinkybėmis reikėtų nepamiršti EESRK informacinio pranešimo „Ekstensyvosios gyvulininkystės ir organinių trąšų nauda įgyvendinant Europos žaliąjį kursą“⁽¹⁸⁾, kurioje ekstensyvioji gyvulininkystė (daugiametėse pievose ir ganyklose) teigiamai vertinama ne tik dėl savo ypatingos svarbos biologinei įvairovei ir žemės ūkio kultūrai, bet ir kaip svarbi „užtikrinant tvarų, sveiką, saugų ir aukštos kokybės maistą (...), ypač didėjant pasaulio gyventojų skaičiui“. Komiteto nuomonėje taip pat nurodoma, kad būtina labiau atsižvelgti į „žolės ir doobilų pievas kaip svarbų atrajotojų baltymų šaltinį“⁽¹⁹⁾.

3.7.7. Dar viena visiškai kitokia tendencija, galinti turėti pražūtingų ekonominių padarinių žemės ūkiui, tradicinei gyvulininkystei ir visai šio sektoriaus žemės ūkio maisto produktų sistemai – tai vadinamoji „laboratorijoje užauginta mėsa“, kuri vis dėlto neturi nieko bendra su mėsa, o yra bioreaktoriuose gaminamas pramoninis produktas. Ją palaiko ne vartotojai ar ūkininkai, bet didžiosios tarptautinės bendrovės, pavyzdžiui, „Cargill“, „Tyson Foods“ arba „Nestlé“. Jos tiria arba tobulina dirbtinio mėsos audinio gamybos pramoniniuose bioreaktoriuose metodus. Jos teigia, kad tai, ką ūkininkai per visą žmonijos istoriją visada darė užsiimdami tradicine gyvulininkyste (t. y. leisdami augti ląstelėms), jie daro bioreaktoriuje

⁽¹⁷⁾ Vokietijoje kiaulienos vartojimas vienam gyventojui 1995–2021 m. sumažėjo nuo 39,8 iki 31 kg.

⁽¹⁸⁾ EESRK informacinis pranešimas „Ekstensyvosios gyvulininkystės ir organinių trąšų nauda įgyvendinant Europos žaliąjį kursą“.

⁽¹⁹⁾ EESRK tiriamoji nuomonė ES Tarybai pirmininkaujancios Prancūzijos prašymu „Aprūpinimas maistu ir tvarios maisto sistemos“ (OL C 194, 2022 5 12, p. 72).

naudodami daug mažiau žemės, nors abejonės dėl vandens taupymo ir kitų naudojamų išteklių išlieka, kaip ir nežinomybė, susijusi su „kokybe“ ir susijusiomis gamybos sąnaudomis. EESRK ragina pradėti plataus masto visuomenės diskusijas dėl susirūpinimą keliančių klausimų, susijusių su šia galima tendencija ir jos neigiamu poveikiu gyvulių augintojams ir mėsos gamybos grandinei, kuri gali pakenkti visų valstybių narių ir visos Europos Sąjungos ekonomikai ir užimtumo lygiui.

Politikų reakcija

3.8. Dabar politikai reiškia aiškias nuomones, t. y. atsižvelgia į daugiau aspektų nei strategija „Nuo ūkio iki stalo“ ir kurie, beje, buvo rengiami visiškai kitomis socialinėmis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, 2020 m. liepos mėn. Vokietijos Vyriausybė suformavo 32 narių Žemės ūkio ateities komisiją iš įvairių socialinių grupių, taip pat tradicinių ūkininkų konfederacijų ir mokslo srities atstovų. Buvo siekiama parengti daugeliui visuomenės grupių priimtina žemės ūkio ir aprūpinimo maistu sistemos ateities viziją. 2021 m. birželio mėn. buvo vienbalsiai priimtos ir paskelbtos rekomendacijos. Jos buvo pagrįstos šiuo bendru principu: žemės ūkio ekologinę ir etinę (susijusią su gyvūnais) atsakomybę veiksmingiausiai ir ilgiausiai galima pagerinti finansiškai skatinant tvaresnius gamybos metodus naujomis priemonėmis ir taip paverčiant juos ekonomiškai pelningais.

3.9. Žemės ūkio ateities komisija dėl gyvulininkystės sektoriaus prisideda prie Federalinės žemės ūkio ministerijos sukurto Gyvulininkystės kompetencijų tinklo rekomendacijų. 2020 m. vasario mėn. buvo paskelbti jo pasiūlymai⁽²⁰⁾. Juose bendrais bruožais dėstoma transformacijos strategija, skirta gyvulininkystės sektoriui pertvarkyti, taip iš esmės didinant gyvūnų gerovę. Ši pertvarka apima finansavimą per mokesčių arba rinkliavų sistemą, kartu keliant rinkos kainas ir skiriant išmokas, susietas su privalomąja gyvulininkystės atitiktimi tam tikriems auginimo standartams. Ji labai svarbi norint atitinkamiems ūkininkams suteikti ekonominę perspektyvą. Šios transformacijos strategijos rezultatai turi apimti ne tik gyvulininkystės įmonių veiklos užtikrinimą, bet ir galvijų skaičiaus mažinimą.

3.10. Apibendrinant reikia pažymėti, kad kai kurie dabar Europoje taikomi gyvulininkystės metodai iš esmės skiriasi tiek dėl importo (visų pirma sojų) paklausos, tiek dėl regionų poveikio aplinkai. Tradiciniai ar ekstensyvieji ekologiniai, su žeme susieti metodai daugiausia pagrįsti regioniniais ištekliais bei pašarais ir jiems būdingas prognozuojamas poveikis aplinkai, kuris iš dalies netgi neišvengiamas siekiant išlaikyti kultūrinį kraštovaizdį, o dabartinės augančios intensyvosios gyvulininkystės apimtys daro neigiamą įtaką regiono aplinkai ir – nepaisant jau dabar esančio didelio ariamos žemės plotų poreikio ES – daugiausia yra pagrįstos importuojamais pašarais, kurių auginimas kilmės šalyse daro didelį poveikį (be kita ko, prisideda prie miškų naikinimo ir klimato kaitos bei socialinių neramumų).

3.11. Tad svarbi Europos baltymų strategijos dalis turi būti gyvulininkystės suderinamumas su pačios ES ir Jungtinių Tautų tikslais, susijusiais su Europos ir pasaulio aprūpinimo maistu saugumu, tiekimo autonomija ir tvarumu. Didesnė baltyminių produktų gamybos ES apimtis – tik dalis aspekto, bet tendencijos, pagal kurią vidutinis mėsos ir pieno produktų vartojimas vienam gyventojui visame pasaulyje beveik prilygsta išsivysčiusių šalių nacionalinės ekonomikos lygiui, neįmanoma pasauliniu mastu suderinti su JT darnaus vystymosi tikslais. Galvijų skaičiaus mažinimas yra neišvengiamas.

3.12. Iš esmės Žemės ūkio ateities komisija jau buvo atlikusi tokį dabartinės žemės ūkio ir aprūpinimo maistu sistemos vertinimą, būtent rengdama visuomenės diskusijas, ir šį procesą turėtų tiksliau išanalizuoti kitos ES valstybės narės ir pati Europos Komisija. Viena vertus, ji teigiamai vertina neginčijamai teigiamas paslaugas, kurias žemės ūkio atstovai teikia visuomenei, bet kartu kritikuoja tai, kuo grindžiamos pastarųjų metų gamybos tendencijos ir kokį poveikį jos padarė: „Nematoma šios pažangos pusė yra perteklinio gamtos ir aplinkos, gyvūnų ir biologinių ciklų naudojimo keliant pavojų

⁽²⁰⁾ https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Tiere/Nutztiere/200211-empfehlung-kompetenznetzwerk-nutztierhaltung.html

klimatui formos. Be to, žemės ūkis susiduria su ekonomine krize. Dėl įvairių, taip pat politinių veiksnių buvo pasirinkti tokie ūkio metodai, kurie nei ekologiniu, nei ekonominiu ar socialiniu požiūriu nėra perspektyvūs ateityje. [...] Dėl išorinių išlaidų, su kuriomis susiduriama renkantis vyraujančius gamybos metodus, nekeičiant dabartinių žemės ūkio ir aprūpinimo maistu sistemų neįmanoma toliau plėtoti ir ekologijos, gyvūnų etikos bei ekonomikos sumetimais“⁽²¹⁾.

4. Reikalavimai užtikrinti tvarų aprūpinimą baltymais ir stiprinti aliejinių augalų vaidmenį

4.1. Europoje, kurioje vis labiau tiekimo autonomija pripažįstama kaip strateginis tikslas, palyginta energetikos politika: priklausomybė nuo importo turi būti kaip įmanoma labiau mažinama, o tvarus poreikio tenkinimas savais ištekliais turi tapti svarbiausias tikslas.

4.2. Kitaip nei energetikos srityje, kurioje gali pavykti iškastinio kuro trūkumą kompensuoti naujomis technologijomis (vėjo, saulės, biomasės, vandenilio ir kt. energija), pasaulinio aprūpinimo maistu sektoriaus atstovai gamybą ir vartojimą turi pritaikyti atsižvelgiant į ribotus gamtos išteklius (iš esmės žemės, bet taip pat biologinės įvairovės). Kartu reikia nustatyti iš žemės ūkio gaunamų pajamų naudojimo prioritetus. Svarbiausias prioritetas – tai visų pirma augalinė produkcija (grūdinių kultūros, vaisiai, daržovės ir kt.). Laimei, nėra pagrindo baimintis, kad ES negalės patenkinti šio savo gyventojų poreikio. Atsižvelgiant į augantį susirūpinimą dėl bado pasaulyje, vis dėlto nereikėtų pamiršti, kad šios problemos neįmanoma išspręsti gaminant mėsos produktus, priešingai – pašarai (kaip ir energetikos reikmėms naudojama biomasė) konkuruoja su maistu.

4.3. Šis žemės naudojimo konfliktas aštrėja dėl to, kad žemės ūkio sektorius beveik visuose ES regionuose iš dalies susiduria su rimta konkurencija dėl ploto: remiantis ES skaičiavimais, dėl urbanizacijos ar užstatymo ir infrastruktūros ir pan. bus prarandama tiek žemės ūkio paskirties plotų, kad iki 2030 m. naudingasis plotas gali sumažėti beveik 1 mln. hektarų.

4.4. Vis dėlto ES aplinkybės yra palankios, palyginti su pasauliu: ES žemės ūkis, grindžiamas Europos žemės ūkio modelio principais⁽²²⁾, neabejotinai gali aprūpinti visus gyventojus pakankamai aukštos kokybės augaliniais produktais, taip pat didelę jų dalį skirti pašarams, bet to nepakanka dabartiniams poreikiui patenkinti. Atsižvelgiant į tai, kad į regionus, kuriems gresia badas, gali būti netiekiami grūdai iš Ukrainos ir Rusijos, reikėtų kelti klausimą, ar nereikėtų ES mažiau grūdinių kultūrų naudoti pašarams (ar degalams gaminti) ir taip padėti spręsti gilėjančią pasaulinio bado problemą bei padidinti aprūpinimą baltyminėmis medžiagomis.

4.5. Rengiant Europos baltymų strategiją reikia nepamiršti, kad atrajotojai (bet ne tik jie) gali tai, ko nesugeba žmonės – perdirbti žolę. Netgi auginant monogastrinius gyvūnus (kiaules ir naminius paukščius) pievos galėtų tapti jų raciono dalimi. Tad pievos turėtų tapti esminis tvaraus aprūpinimo baltymais proceso elementas, bet tam politinėse diskusijose kol kas neskiriama pakankamai dėmesio. Praėjusiais metais ES priimtas sprendimas vėl leisti gyvūnų ir vabzdžių miltus naudoti pašarams gali padėti mažinti augalinių baltymų dalį pašaruose.

4.6. Neseniai atlikti Aliejinių ir baltyminių augalų skatinimo sąjungos komisijos tyrimai, kuriuose buvo tiriamos su rapsais ir ankštiniais augalais susijusios auginimo ir naudojimo pašarams galimybės, nuteikia optimistiškai, kad auginimo technologijos gali padėti saugiau išauginti rapsų ir ankštinių augalų, kartu smarkiai išplečiant sėjomainą. Rapsų ir ankštinių augalų dalis galėtų sudaryti apie 10 % ariamos žemės ploto, o, pavyzdžiui, ankštinių augalų (ypač sėjamųjų žirnių, pupų, sojų pupelių, geltonųjų lubinų) būtų galima užauginti daugiau nei dvigubai palyginti su dabartine apimtimi. Tad didesnis aliejinių augalų kiekis neprieštarauja tvariam žemės naudojimo būdai, netgi priešingai. Vis dėlto šių kultūrų auginimas negali būti plečiamas kitų auginimo būdų sąskaita.

4.7. Taip pat šiuo tyrimu atskleista, kad dabartinio galvijų skaičiaus poreikio neįmanoma patenkinti pavieniui, o mažinant jų skaičių galima priartėti prie strateginės tiekimo autonomijos tikslo.

⁽²¹⁾ Žemės ūkio ateities komisijos baigiamoji ataskaita.

⁽²²⁾ EESRK nuomonė savo iniciatyva „2013 m. bendrosios žemės ūkio politikos reforma“ (OL C 354, 2010 12 28, p. 35).

4.8. Todėl EESRK nurodo, kad ES būtina kuo skubiau parengti tyrimą apie visos Europos galimybes plėtoti baltyminių ir aliejinių augalų auginimą ES teritorijoje. Tai atliekant būtina paisyti žemės naudojimo tvarumo (sėjomainos, dirvos derlingumo, taip pat biologinės įvairovės). Pagal šio tyrimo rezultatus turėtų būti sprendžiama, kiek ploto reikėtų Europos gyventojams aprūpinti sveiku maistu iš augalinių baltymų. Bus galima nuspręsti, kiek produkcijos lieka pašarams (ar energetikos reikmėms), taip pat kiek dar reikia importuoti gyvulių auginimui, kuris neviršija Europoje ir pasaulyje nustatytų gyvulininkystės, pagrįstos tvarumu ir gyvūnų gerove, ekologinių standartų. Taip pat Europos baltymų strategijoje turi būti atsakyta į klausimą, kokią įtaką ji darys esamoms prekybos sutartims (pvz., Mercosur) ir kaip būtų galima tvariai ūkininkaujancius ES ūkininkus apsaugoti nuo produktų, pagamintų netaikant tvarių gamybos metodų, importo.

4.9. EESRK pabrėžia, kad aliejus, gaunamas iš aliejinių augalų, auginamų 10 % ES ariamos žemės ploto, galėtų padėti savarankiškai aprūpinti degalais žemės ūkyje naudojamus traktorius, jei jis bus naudojamas tik šiam tikslui. Dar ankstesnėse nuomonėse EESRK nurodė⁽²³⁾, kad mano, jog būtų prasminga parengti atskirą neesterintų augalinių aliejų (t. y. grynų augalinių aliejų) naudojimo žemės ūkio mašinose, o ne maišymo į dyzelinius degalus programą. Tačiau reikėtų pagalvoti ir apie B100 tipo degalų (100 % esterintą augalinį aliejų) naudojimą. Atitinkamos aliejaus išspaudos⁽²⁴⁾ būtų puikus baltyminis pašaras (ši nuostata galioja, pavyzdžiui, ir dėl alkoholio gamybos atliekų).

4.10. Kai kurios valstybės narės (pvz., Nyderlandai) dėl labai skirtingų priežasčių jau svarsto gyvulių skaičiaus mažinimą. Tai galima atlikti nustačius atitinkamą tvarką arba pritaikius rinkos ekonomikos priemones. EESRK greta aiškių aplinkos ir gyvūnų gerovės standartų visų pirma pasisako už rinkos ekonomikos priemones, kurias taikant būtų galima sukurti sąlygas naujoms vertės kūrimo grandinėms, kurios būtų savarankiškos ir nebūtų nuolat priklausomos nuo paramos. Be to, visoms gyvulininkystės įmonėms reikėtų suteikti perspektyvą. Ja vadovaujantis beveik visiems ES ūkininkams turėtų būti suteikta galimybė tvariai ūkininkauti ir turėti užtikrintą pragyvenimo šaltinį. Tam būtina apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos ir nesąžiningų veiksmų, todėl pokyčių procese reikia skatinti ūkininkus, kad jų rinkos pajėgumai taptų visame pasaulyje tvaria aprūpinimo maistu sistema.

4.11. Vėlgi tai rodo, kad tvari ES aprūpinimo augaliniais baltymais ir aliejiniiais augalais strategija turi būti rengiama siekiant visapusiškos žemės ūkio ir aprūpinimo maistu sistemos, nes izoliuota auginimo strategija nepajėgs to padaryti.

4.12. Rinkos mechanizmai turi būti parinkti taip, kad atitiktų realias socialines, visuomenines ir ekologines išlaidas. Rinkos nepakankamumą būtų galima koreguoti valstybėms imantis mokslu pagrįstų veiksmų, kuriais būtų galima optimizuoti visuomenės išlaidų ir naudos pusiausvyrą, kartu atsižvelgiant į visų interesus.

Bruselis, 2022 m. spalio 27 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

⁽²³⁾ EESRK nuomonė dėl skatinimo naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių (OL C 77, 2009 3 31, p. 43).

⁽²⁴⁾ Spaudžiant rapsus gaunama maždaug 1/3 aliejaus ir 2/3 vadinamųjų aliejaus išspaudų.